

בל תוסיף במזוזה*

שאלני דודי הר"ר חיים הכהן קוק אם בקביעות שתי מזוזות בדלת יש משום בל תוסיף, ואמרתני שלכאורה מסתבר שאין בזה משום ב"ת, שהרי מצינו איסור זה דב"ת, לגבי שינוי זה בקיום מצוה של כל יחיד, רק בחד מתרי גווני, או שהוא מוסיף בה דבר חדש בגופה של המצוה, כגון כהן שמוסיף עוד ברכה ופסוק בברכת כהנים, (ראש השנה כ"ח ע"ב), וכן בפעולת מעשה המצוה כשמוסיף ועושה אותה שלא בזמנה, בכונה לשום מצוה כדרבא התם, שהוא ג"כ חשוב דבר חדש בפעולת המעשה של המצוה, שאין שייך בה חידוש והוספה בעצמה, כיון שעושה אותה כהלכתה בלא שינוי, דלא שייך ב"ת בעשיית מצוה אחת כמה פעמים כדהתוס' שם (ד"ה ומנא תימרא), [ומשום זלזול כמו הקורא הלל בכל יום, שבת ק"י ע"ב, הוא דוקא כשהוא שלא בזמנו, וכמו שבתוך ההלל עצמו נהגו לכפול, (פסחים ק"י ע"ב וסוכה ל"ח ט"ו), ומה שמשתקין החוזר ושונה שמע שמע ומודים מודים (ברכות ל"ג ע"ב) הוא רק בזה שאמרו דמיחזי כשתי רשויות, ומה שהוא מגונה ודומה למתלוצץ שם פירש"י בחוזר ושונה כל תיבה ותיבה, וכן התוס' שם כבה"ג והר"ח¹, וגם לדידהו י"ל דהיינו בגופם של הדברים הקבועים וחיוביים לקבלת מלכות שמים, וכמו שמתפללים נדבה ולואי כל היום כולו, וע"ש בתוס' לגבי כפילות ד' הוא האלקים, אלא שכאן זהו חידוש הוספה שמוסיף אותה בזמן שאינו קבוע לה], או עוד בגוונא אחרת, שאינו מוסיף חידוש בגוף המצוה ולא בהמשך זמן פעולתה, אבל הוספת חידושו הוא ממין זה עצמו של המצוה במקום שהתורה הגבילה אותו במספר מפורט, שבזה הוא סותר ומבטל מצות התורה, וכעין זה מצאתי אח"כ במנ"ח (מצוה תנ"ד); ובתפילין שהוסיף בית חמישי, (סנהדרין פ"ח ע"ב), הוא פוסל ומבטל מצותן, כדהתו"ס שם, וכן גם אם נותן כמה פרשיות, בלא הוספת ענינים אחרים, בבית אחד י"ל דחשיבא הוספה על המספר הקבוע בתורה, מלימוד טוטפות, שהוא ארבעה בתים מכוונים לארבע פרשיות, כדהתוס' שם ד' ע"ב ד"ה טט וע"ש במהרש"א ומהר"ם, וכשנותן כמה חוטים בציצית הוא סותר את צורת המצוה הקבועה בתורה גדיל שנים גדילים ארבעה, יבמות ל"ט ע"ב מנחות מ"א ע"ב, (ובזה יש ליישב את התימה של התוס' ד"ה ומנא תימרא ר"ה כ"ח ע"ב²), וכן שם במתן דמים שעל קרנות המזבח, כיון שהתורה פירטה, מתוך האם למסורת, באלו מתנה אחת ובאלו ארבע מתנות, הרי ההוספה הזאת, שע"י התערובת, אע"פ שהיא מאותו המין, היא סותרת את צורת המצוה המפורטת בתורה [אמנם י"ל דהא עדיפא, שהיא מלבד זה גם כמו מין אחר, כיון שהוא אולי משל קרבן אחר, שמשונה בדינו, אך בריש זבחים אמרי' דמינו מחריב דלאו מינו לא מחריב, שקרבן אחר, שמשונה ממנו בדין הקודש שלו, חשיב מינו, ורק חולין לגבי קדשי הקרבנות חשיב דלאו

* יו"ל לראשונה מכת"י, כותרת המאמר ומראי המקומות נכתבו על ידינו. המערכת.

¹ **הערת המערכת:** ברכות ל"ד ע"א תוד"ה ד"ה אמר, פירשו בשם בה"ג ור"ח ההפך מרש"י, אך הענין הוא אותו דבר, דמחזי כשתי רשויות.

² **הערת המערכת:** יש להעיר כי לפי הנ"ל גם יעבור בב"ת אם נוטל ב' לולבים או ב' אתרוגים – וכמ"ש בספר החינוך וכ"כ המנ"ח שהוא לעיל לחלוק לגמרי על דברי התוס' בר"ה שכתבו שאינו עובר והקשו מציצית. וא"כ אין יסוד זה מיישב את התימה כ"א לחלוק על התוס' שבוודאי לא ס"ל חילוק זה.

מינו, וי"ל דזהו לישנא בעלמא, דאמר מינו, אבל עכ"פ עצם חילוק הדין הזה שבין חולין לקדשים י"ל שהוא עושה את גדר היחס הזה, או שי"ל כן גם לגבי דין שינוי הקדש מקרבן לקרבן, וצעו"ב].

אבל עכ"פ במזוזה, כיון שאינו מוסיף בה ענינים או פסוקים אחרים, ובתורה לא נזכרה בה הגבלת מספר מסוים³, י"ל שאין זו הוספה על המצוה, והרי זה כמו, בשאר מצוות כפילת הפעולה וחזרתה כ"פ, וכן ריבוי של גוף חפץ המצוה, כדהתוס' ר"ה שם, אך הרב ר' יצחק הרצוג אמר לי אח"כ שבפ"ת איתא שיש במזוזה משום ב"ת, והוא בשם ס' חמודי דניאל כ"י, ולא נתברר לי. וי"ל עוד לפ"מ שמחלקים כשעושה משום ספק אין בו משום בל תוסיף, וכן משמע בתו"י יומא נ"ז ע"א סד"ה נותן, וכן כשעושה משום תקנת חכמים, שאיסור ההוספה הוא רק כשמוסיף ועושה משום עצם המצוה דאורייתא, שבזה הוא משנה ופוגם מצורתה המצווה בתורה, וה"ה שא"כ עכ"פ כשנשארה המזוזה הקודמת מפני איזו סיבה צדדית, שאין זה שייך להוספה במצוה, אך אולי י"ל שהוא לא מדין דאורייתא של עצם איסור ב"ת אלא משום שנראה כמוסיף, אבל גם בזה י"ל דכיון שיש לתלות בהיתרא, שהוא לא עושה באיסור להוסיף ולשנות בענין המצוה, וכעין הא דאמרי' בברכות ח' ע"ב דהא דאסור לעבור אחורי ביהכ"נ בשעה שהציבור מתפללין, שפירש"י משום שנראה כמבריה עצמו מפתח ביהכ"נ, הוא שי"ל שכל הענין של חילול השם, במה שנראה כפורק מעליו עול מלכות שמים, הוא דוקא כשהוא ודאי כך ולא כשיש לתלות באפנים אחרים, שאז אין זה שייך כלל לעניני ספיקות, אלא שזה אינו לגמרי בכלל כל ענין זה, והוא כעין מה דלגבי האיסור דלפ"ע לא תתן מכשול אמרי' בעי"ז ט"ו ע"א דכל היכא דאיכא למיתלי בהיתרא הוא מותר, שצ"ל ג"כ משום שכל השם של מכשול הוא דוקא כשהוא ודאי, ובדאיכא למיתלי באפן אחר אין נידון כספק אלא שאינו לגמרי בכלל השם הזה. [והא דחילול השם דיומא פ"ז, גם אם אפשר לתלות שם במידי אחרינא, משמע דמפרש הגמ' שם היכי דמי חילול השם אפילו כגון זה, שאינו משום חלול ש"ש וזלזול בכבוד המקום ותורה ומצות מצד עצמו, אלא משום שלמדין ממנו לפי חשיבות האיש, כדפירש"י שם ובזה הוא קולו חומר ולא מהני מה שאפשר לתלות במידי אחרינא, שאין זה מבטל את הקלקול לאחרים שלמדים ממנו, וצעו"ב] - ובהא דתערובת דמים של קרבנות שונים דאמרינן (במנחות כ"ג ע"ב) דהוּו מין במינו, שמא י"ל דהיינו לגבי עצם החומר של הדמים, שהם נחשבים מאותו המין, לענין כח ביטולם או חיזוקם אהדדי, וכעין הסברת חלוקו של הר"ן בנדריים נ"ב בין הדימוי שבעצם לדימוי שבאיסור והיתר, אבל לגבי איסור ההוספה, שאין הנידון בפעולה של גוף המצוה אלא בערך מה שמצטרף אליה מחוץ לה, גם החילוק שבין אופני הפעולות של הקרבנות, בדיני מתנותיהם, יעשה כמו מינא דאחרינא, וכמו הוספת פסוקי ברכות אחרים בברכת כהנים, ובזבחים פ"א ע"א דאמרינן לגבי תערובת מיני מתנות הדמים בל תוסיף מהיכא, הוא דבלא"ה אין שם במציאות שיעור הוספה, וצעו"ב.

³ **הערות המערכת:** ויש לעיין שכן ברש"י על התורה הביא (דברים ו' טו) "מזוזות" כתיב שא"צ אלא אחת". וצ"ע.

ואולי אפשר לישב כי כוונת רש"י לאפוקי שאין צריך ליתן על שתי צדדי הפתח, ואינו מדבר על מס' המזוזות שתולה בפתחו. וכ"מ בספרי כאן (פרי' ל"ו) שכיון דכתיב בפרשת בא י'על שתי המזוזות' זה בנה אב כ"מ שנאמר מזוזות אינו אלא אחת עד שיפרוט לך וכי, וזה קאי על מזוזות הבית ולא על הפרשיה שתולה לקיום המצוה. ולפ"ז עפ"י דברי רבנו תהיה נפק"מ אם תולה מזוזה משני הצדדים יעבור משום ב"ת, כי בזה התורה הגבילה.

אמנם אפש"ל כי כיון שהתורה הגבילה "ביתך" דרך ביאתך, וא"כ בתולה מצד שמאל אינו כלל בגדרי המצוה והרי זה כמי שתלה מזוזה על כתפו ע"מ לקיים מצות מזוזה שאינו עובר משום ב"ת.